

Demográfia

51/2016

A menekültek bevándorlásának pénzügyi vonatkozásai Svédország példáján keresztül

Joakim Ruist: The fiscal cost of refugee immigration: the example of Sweden

Population and Development Review, 2015. 4. sz. 567–581. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2015.00085.x/abstract>

DOI: 10.1111/j.1728-4457.2015.00085.x

2015 nyarán az egész világot bejárták az Európai Unióba áramló „menekülteket” ábrázoló képek, és a róluk szóló jelentések. Németország egy év alatt több mint nyolcszázezer embert fogadott be, sokkal többet, mint amennyit 2014-ben az egész EU (627 000 fő). A probléma megoldását illetően a közvélemény, de az egyes államok politikusai is megosztottak voltak.

A szerző vélekedése szerint a befogadást ellenzők a menekültek jóléti rendszerekre gyakorolt negatív hatásai miatt nem támogatják a bevándorlók nagyszámú integrációját és letelepítését. Ehhez kapcsolódik még a korábbi években Európába érkezett menekültek körében megfigyelhető alacsony foglalkoztatottsági ráta, és magasabb részesedésük az államok jóléti és szociális juttatásai közül. A tanulmány szerzője ezért azt vizsgálja meg elsősorban, hogy mennyire helytállóak ezek az adatok Svédország esetében, azaz a menekültek segítése, ellátása mennyire terheli le az államkasszát, és azon belül is mennyivel növeli meg a szociális kiadásokat.

A témában már több cikk és tanulmány is született, azonban a munkák jelentős része a teljes bevándorló lakosságra vonatkozik. Ez azt jelenti, hogy nincsenek külön csoportosítva a gazdasági bevándorlók, a családegyesítés keretében érkezők és a menekültek. A szerző a vizsgálat „alanyaként” Svédországot jelölte meg, abból a megfontolásból, hogy a nyolcvanas évektől kezdve ebben az országban a legmagasabb egy főre vetítve a bevándorlók létszáma, de egyúttal itt van az

TARTALOMJEGYZÉK

Demográfia	1
Társadalom	19
Gazdaság	26
Általános kérdések.....	44

egyik legkiterjedtebb jóléti-szociális rendszer is Európában.

A vizsgálathoz a szerző a Svéd Statisztikai Hivatal 2007. évre vonatkozó LINDA adatbázisát használta fel. Azért éppen ezt, mert a következő évtől a hivatali törvény értelmében sokkal kevésbé részletes adatok álltak (és állnak ma is) a kutatók rendelkezésére az egyének – így a bevándorlók – származását illetően is. Az említett adatbázis a következőkről nyújt információt: az egyének jövedelme, befizetett adója, igénybevett jóléti-szociális szolgáltatások értéke, nem, kor, végzettség, születési hely és a bevándorlás időpontja. Az adatbázis nagyjából a teljes bevándorolt népesség 20%-ának adatait tartalmazza, arra vonatkozóan viszont nem közöl információt, hogy az adott bevándorló menekült-e vagy sem. A kitűzött cél érdekében szükséges volt egy olyan mintát összeállítani, amelyben szinte csak és kizárólag menekült személyek szerepelnek. A tanulmány alapjául szolgáló mintában végül 79 724 egyén adatait foglalták keretbe.¹

A cikk több táblázatot is tartalmaz, amelyek a menekülteket származási ország és a bevándorlás időpontja szerint bontják le. Ezekből kiolvasható, hogy a legtöbb menekült a korábbi Jugoszlávia területéről, Irakból és Iránból érkezett. A menekültek között több a férfi (52,3%), nagy részük (77%) a 20–59 éves korosztályba tartozik.

Gazdasági helyzetüket tekintve jelentős különbségek vannak köztük és a svéd átlag között, ezt táblázatokkal is érzékelteti a szerző. Átlagjövedelmük a teljes népességéhez viszonyítva csupán 60%, ellenben jóval nagyobb arányban veszik igénybe a különböző szociális juttatásokat (több mint ötszörösen).

¹ Egyúttal megbecsülték a teljes menekült népességet a 2007. évre vonatkozóan is. Körülbelül 470 000 főre tették a számukat, ami a lakosság 5,1%-ának felel meg.

Érdekes tény továbbá, hogy míg a szómáliai menekültek 40,2%-a részesül támogatásban, addig a kelet-európaiaknak csupán 3,2%-a van erre rászorulva. A szerző egy összefoglaló táblában, konkrét összegekkel azt is bemutatja, hogy a menekültek (az általuk végzett munka, fizetett adó révén) mennyivel járulnak hozzá a svéd büdzséhez, és hogy az egyes kormányzati kiadások mekkora részét fordítják rájuk. Az eredmények alapján elmondható, hogy a menekültek a hozzájárulás terén (lakosságárányukhoz viszonyítva) alulreprezentáltak; a teljes állami bevételek csupán 3,4%-át „állítják elő”. A fogyasztást és a szociális támogatást illetően viszont számarányukhoz képest sokszorosan több pénzt költenek rájuk. Ez utóbbi esetben a teljes költségvetés több mint 55%-át. 2007-ben mindent egybevetve 32,5 milliárd koronát fordítottak a menekültekre, ami a svéd GDP 1%-ának felel meg.

A tanulmány lezárásaként a szerző felhívja a figyelmet a későbbi időszakra vonatkozó becslések szükségességére és az esetlegesen itt felmerülő hibalehetőségekre is. Kiemeli, hogy mindenképpen számításba kell venni a bevándorlók munkaerőpiaci integrációjára szánt időszak (jelenleg néhány évre becsülik) csökkenését, valamint jövedelmüknek az átlagéhoz történő közeledését is. Bizonytalanságra ad okot viszont, hogy míg a korábbi bevándorló tömegek esetében már a kezdeti foglalkoztatottsági arány is viszonylag magas volt, addig a jelenlegi menekültek esetében ez jóval 50% alatt van. A szerző ezért végkövetkeztetésként elsődleges politikai célkitűzésként határozná meg a menekültek foglalkoztatási szintjének emelését.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlás, menekültek, foglalkoztatottság, jövedelem, szociális ellátás, Svédország

HORVÁTH BALÁZS

52/2016

Áruba bocsátható menekültbefogadási kvóták, a szíriai válság és az új európai migrációs agenda

Jesús Fernández-Huertas Moraga – Hillel Rapoport: Tradable Refugee-admission Quotas (TRAQs), the Syrian Crisis and the new European Agenda on migration

IZA Journal of European Labor Studies, 2015. november 27.

URL: <http://www.izajoels.com/content/4/1/23>

DOI: 10.1186/s40174-015-0045-y

A szíriai polgárháború okozta a legnagyobb menekülthullámot, amely Európát érte az 1990-es évek délszláv háborúi óta. A válság igazolta, hogy komoly hiányosságok vannak az Európai Unió menekültügyi politikájában mind a szíriai menekültekkel, mind a tagállamok közötti hatékony költségmegosztással kapcsolatban. Az ENSZ menekültügyi főbiztosa szerint a szíriai menekültválság „napjaink legrettenetesebb humanitárius krízise”. Négymillió szíriai zsúfolódott össze törökországi, libanoni, jordániai, iraki és egyiptomi menekülttáborokban 2015 elején.

Korábban a svéd bevándorlási miniszter azon háborgott, hogy a legtöbb menekültügyi intézkedést csak az EU kilenc tagállamában vezették be. Ez a válság az Európai Unió szomszédságában arra kényszeríti az uniós politikai szervezeteket és intézményeket, hogy komolyan foglalkozzanak a menekültüggyel. Nagy társadalmi nyomás is nehezedik rájuk, hogy a megfelelő megoldásokat megtalálják. A sürgető humanitárius problémák eszkalálódása is arra utal, hogy stresszkezeléssel mielőbb intézkedni kell a Közös Európai Menekültügyi Rendszer (KEMR) égisze alatt, ugyanis eddig a rendszer képtelen volt megfelelő válaszokat adni az új helyzetre.

A menekültkvótákkal kapcsolatban hét különböző elosztási rendszer szabályait sorolja fel a cikk:

1. A berlini Tudomány és Politika Alapítvány (Stiftung Wissenschaft und Politik) által készített modell: az adott tagállam gazdasági ereje (GDP) 40%, a népesség száma ugyancsak 40%, a földrajzi terület 10% és a munkanélküliségi ráta 10%.
2. Német javaslat 1994-ben: 1/3 népességszám, 1/3 földrajzi terület, és 1/3 gazdasági erő (GDP) szerint.
3. Német modell a belső szétosztásra vonatkozóan: 1/3 a népességszám, és 2/3 rész a teljes adóbevétel szerint.
4. Osztrák modell: a népességszám szerint.
5. Az EU-GDP-ből való részesedés vagy gazdasági erő szerint.
6. A menedékjog iránti kérelmek számának középértéke 2009 és 2013 között.
7. Az Európai Menekültügyi Alap elosztási rendszere: 30% az elmúlt három évben beengedett és nemzetközi védelemben részesülők száma, valamint 70% az ugyanebben az időszakban nemzetközi védelmet igénylők száma szerint.

A KEMR hosszú ideje küzdött azért, hogy a tagállamok politikáját koordinálja, de a szíriai háború okozta menekülthullámok a problémákat még nyilvánvalóbbá tették, és megoldásukat még sürgetőbb-

bé. A cikk úgy alakította ki elméleti modelljét, hogy abban az Európai Unióba jövő menekültek és menedékkérők regisztrálásának koordinációja fejlettebb legyen, és ezt tovább folytatva szimulációs kísérletet mutat be a szíriai menekültválság esetére. A szerzők javaslata három főbb elemet tartalmaz.

Az első a tagállamok közötti felelősségvállalás megosztása bizonyos kritériumok alapján. Ezzel a kérdéssel már foglalkozott az Európai Bizottság, amikor elindította az Európai Migrációs Agendát. A második szerint figyelembe kell venni a menekültek választását is az általuk preferált célországra vonatkozóan, amíg ezt a menekültkvóták engedik. Hasonlóképpen a befogadó országok is döntessenek arról, hogy milyen típusú menekülteket részesítenek előnyben. A tanulmány szerzői ennek megvalósítására az egyik klasszikus párosítási mechanizmust javasolják, amely szerint például a hallgatókat hozzárendelnék a főiskolákhoz, vagy az orvosokat a kórházakhoz. Végül, engedjék meg a tagországoknak, hogy az Európai Bizottság által kibocsátott kvótákkal kereskedjenek, amely biztosíthatja, hogy a menekültek végül a kevésbé drága vagy számukra kedvezőbbnek látszó befogadó országokba vándoroljanak be.

A tanulmány egy ilyen „piac” kétféle lehetséges következményeit szimulálja az országok tényleges költségfüggvényeire vonatkozó, eltérő feltételek alapján. Ezek segíthetnek megérteni egy ilyen rendszer potenciális költségeit és hasznait az egyes országok számára, magyarázatot adva arra is, hogy melyikük miért lehet inkább az összehangolt megoldások híve.

A szerzők a továbbiakban kiemelik javaslatuk piaci elemeit a meglévő EU-s rendszer és az Európai Migrációs Agenda rugalmatlanságának megoldására. Egy ilyen piac lehetővé tenné a tagországok számára, hogy a KEMR-hez való hozzájárulásukat saját preferenciáiknak és sajátos helyzetüknek megfelelően, menekültek fogadásával vagy helyette pénzbeli megváltásával teljesítsék. A piac ugyanakkor nem mentesíti az országokat a védelem nyújtásának felelőssége alól, hanem csupán nagyobb mozgásteret biztosít számukra az általános közjavakhoz történő hozzájárulásban.

A párosítási mechanizmus ezen túlmenően biztosítja az egyéni menekültjogok védelmét, így senkit nem kényszeríthetnek arra, hogy egy nem kívánt célországba kelljen mennie. A preferenciák kifejezésének lehetősége tovább javíthatja az eljárások hatékonyságát mind a menekültek, mind a

fogadó országok szempontjából, ami vagy az összköltségek csökkentését, vagy az Európai Unióban védelmet találó menekültek létszámának növelését jelentheti.

TÁRGYSZAVAK: bevándorlási politika, migrációs politika, nemzetközi politika, menekültkvóta, Közös Európai Menekültügyi Rendszer, Európai Unió, Szíria

TÓTH JÁNOS MÁRK

53/2016

A szakképzett bevándorlók lakásproblémái Helsinkiben

Elina Eskelä: Skilled migrants face difficulties with housing in Helsinki

Helsinki Quarterly (Kvartti Online Journal), 2015. 3. sz.

URL: <http://www.kvartti.fi/en/articles/skilled-migrants-face-difficulties-housing-helsinki>

Helsinki egyre több külföldi szakembert fogad be, akiket a versenyképesség növelése érdekében szeretnének megnyerni és megtartani. A cikk arra keresi a választ, hogy a vándorló, magasan képzett munkavállalókat mi befolyásolja a hely megválasztásában, támogatja-e letelepedésüket Helsinki lakáskínálata, és mivel lehet őket maradásra bírni?

Tíz éve a „kreatív osztályról” szóló írások a tehetséges emberek szemszögéből indítottak vitát a városokról. A cikk kiindulópontja a szerző egy korábbi, városföldrajzi tanulmánya, amely a Nagy-Helsinkiben élő szakképzett bevándorlók – magartartási barométerként szolgáló – lakóhelyi elégedettségét meghatározó tényezőket vizsgálta. A cikk alapját képező kvalitatív vizsgálatban szakképzett bevándorlókval és a város lakásügyi szakembereivel készítettek hetven félig strukturált interjút. A kutatásban igyekeztek a bevándorlók sokszínűségét tükrözni a kreatív és tudásigényes szakmában dolgozók, az Aalto Egyetem és a Helsinki Egyetem nemzetközi képzésén tanuló hallgatók, illetve szakképzett indiai bevándorlók megkérdezésével.

A lakásproblémák elemzésénél a vizsgálat az otthonteremtési pálya fogalmát használta fel, mivel ez szorosan kapcsolódik a tágabb értelemben vett életkörülményekhez. A bevándorlók lakásigényeit kulturális, társadalmi-gazdasági és személyes hátterük, valamint korábbi lakóhelyi tapasztalataik befolyásolják. Ezt az egyén normái és a helyi körülmények közötti kapcsolatot írja le a Parsons-féle *nagy rendszer* (1967), amelynek lényege, hogy a norma-

tív beállítottság és a változó körülmények mindig benne vannak az egyén cselekedeteiben. A vizsgálat feltérképezte azokat a helyeket, ahol a bevándorlók Finnországon belül és kívül is laktak már, és kielemezte, mi alapján váltanak és választanak lakóhelyet. Az interjúkból kiderült, hogy sok szakképzett munkavállaló előzetes országismeret és konkrét elvárások nélkül költözik Helsinkibe. A döntő tényezők között szerepel többnyire a munkavégzés, a tanulmányok, néha pedig az utazás, az új kultúrák megismerése vagy társadalmi kapcsolatok iránti igény.

Egy új országban a szálláskeresés a legelső teendők egyike, a bevándorlók pedig ehhez különböző mértékű segítséget kaptak. A vállalati ügyek miatt bevándorló indiaiak kaptak támogatást munkaadójuktól, a kreatív és tudásigényes ágazatok dolgozói azonban nem. A nemzetközi képzésen tanuló hallgatók többségének ajánlottak diákszállást. Tájékoztatás és megfelelő kapcsolatrendszer hiányában azok, akik nem beszéltek finnül, nehezen boldogultak a lakáspiacon. A megkérdezettek tapasztalatai Nagy-Helsinki lakáshelyzetével kapcsolatban hasonlóak voltak – alapvetően nehéz megfizethető és megfelelő lakóhelyet találni. A magas árak terhet jelentettek elsősorban a szabadúszók, a szerződéses dolgozók, sőt a gyerekes családok számára is, hiszen az általuk megszokott, egyedülálló családi házakat Helsinkiben ritkán lehet bérelni. A lakáshelyzetben tapasztalható egy-síkúság oka főleg a bérházak túlkínálata, illetve a környezet egyhangúsága.

A szálláshelyekről ugyan kritikus vélemény alakult ki, a bevándorlók többsége elégedett volt a környezettel és a biztonsággal. A megkérdezett gyerekes családok mindegyike a külvárosban élt, de a gyermektelenek közül is sokan választották a csendes külvárost.

Korábbi vizsgálatok szerint az alacsonyabb társadalmi-gazdasági pozícióban élő bevándorlók körében a lakástulajdon a letelepedés mutatója. A szakképzett indiai bevándorlók közül sokan a drága helsinki bérlakások miatt gazdasági alapon szereztek lakástulajdont, de közösségük szoros kötődése is erősítette törekvéseiket, és befolyásolta a környék megválasztását.

A társadalmi környezet csaknem mindenkinél nagyon fontos szerepet játszott a lakóhelyi elégedettségben, amely azért meglepő, mert a szakképzett bevándorlóknak nincsenek megkötöttségeik, a mai technológia pedig lehetővé teszi a távoli kap-

csolattartást is. Mély barátságok kialakítására többnyire nem, pusztán napi szintű kapcsolattartásra volt igény, a helsinki társadalmi kötelékek behatároltsága azonban negatívan befolyásolja a bevándorlók elégedettségét. A korábbi eredményekből kimutatott, nagy-helsinki munkahelyi és személyes kapcsolatrendszeri problémák ennek fényében tehát lakóhelyi nehézségekre vezethetők vissza.

A fizikai közelség nem eredményez automatikus kapcsolattartást. A megkérdezett, Nagy-Helsinkiben, nemzetközi képzésen tanuló hallgatók néha azt sem tudták, ki mellett laknak a diákszálláson, és szobatársaikat sem látták soha. A kötelék mértéke sokszor lakástípus szerint változott: A Helsinki Diákszállás Alapítvány (HOAS) lakóhelyein élőknek kevesebb társadalmi kapcsolatuk volt, mint az egyetemi diákszálláson vagy bérelt magánlakásokban élőknek. A HOAS diákszállóin kívüli lakásformákban gyakrabban alakultak ki gyenge társadalmi kötelékek, amelyet megkönnyít a sokszínű összetétel, az önkéntes munka, illetve a képzéseken szerzett ismeretségek. A helyi kötelékek hiánya egyéni szempontból azért gond, mert csökkenti a bevándorlók lakóhelyi elégedettségét, de környezeti kötődésüket, a közösségi kapcsolatrendszerbe való bekapcsolódásukat is gyengíti, amivel javíthatnák szakmai fejlődésüket.

A jó társadalmi-gazdasági helyzetben lévő bevándorlók is nehezen találnak megfelelő lakást. A megkérdezettek meglepően hasonló módon értékelték a helyi lakásviszonyokat: szerintük Nagy-Helsinki lakáspiacja jelenleg nem tudja kielégíteni igényeiket, ez pedig az egész régió értékelését befolyásolja.

A vizsgálatból kiderült, hogy a lakáspiaci kínálat, a minőség és a megfizethetőség komolyan befolyásolja a bevándorlók lakóhelyi elégedettségét. A döntéshozóknak törekedniük kell arra, hogy a bevándorlók körében lehetővé váljon a közvetítő szerepet betöltő helyi társadalmi kötelékek kialakítása. Ha szeretnék a nemzetközi tehetségeket megtartani, ezeket a lakhatási szempontokat is figyelembe kell venniük.

TÁRGYSZAVAK: lakáshelyzet, bevándorlás, diákszállás, regionális gazdaság, társadalmi kötelékek, Helsinki

54/2016

Belső vándorlás és fejlődés: a vándorlás intenzitásának mérése a világban

Martin Bell – Elin Charles-Edwards – Philipp Ueffing – John Stillwell – Marek Kupiszewski – Dorota Kupiszewska: Internal migration and development: comparing migration intensities around the world *Population and Development Review*, 2015. 1. sz. 33–58. p.

URL: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1728-4457.2015.00025.x/abstract>

DOI: 10.1111/j.1728-4457.2015.00025.x

A vándorlás az emberi letelepedés mintáinak meghatározását jelentő legfontosabb demográfiai folyamat, amely rendkívül fontos szerepet tölt be az emberi fejlődés szempontjából. Míg azonban a nemzetközi vándorlás mérése területén jelentős fejlődés ment végbe, a belső vándorlásra vonatkozó statisztikák fejlettsége számos országban igen szegényes képet mutat. A cikk az IMAGE (Internal Migration Around the Globe – Belső vándorlás a világ országai-ban) projekt keretében összegyűjtött adatokra épít, amelyeket éppen az említett hiányosság pótlására állítottak össze a világ országaiban zajló belső vándorlási folyamatok intenzitásának első átfogó, nemzetközi táblázatainak formájában. A szerzők áttekintik az eddigi munkákat, a megbízható nemzetközi összehasonlítások fennálló akadályait, és bemutatnak egy módszert, amely egy újfajta becslési eljárást kombinál egy rugalmas térségi aggregálási eljárással. Az eredményeket aggregált nyers migrációs intenzitási sorrendek táblázatainak formájában mutatják be, amelyek a világnépesség négyötödét képviselő 96 országra vonatkozóan tartalmazzák az öt, illetve egy éven túli összes lakcímváltozást. A megfigyelhető különbségek magyarázatait is keresik, egyebek közt történeti, strukturális, kulturális és gazdasági tényezők figyelembe vételével. Egyszerű korrelációk segítségével vizsgálják a fejlődés és a vándorlási intenzitás közötti összefüggéseket különféle demográfiai, gazdasági és szociális változók bevonásával. Az eredmények egyértelműen igazolják a belső vándorlási intenzitások összefüggését az országok fejlődésének több kiválasztott mutatójával.

TÁRGYSZAVAK: belső vándorlás, intenzitás, népesedéstatisztika, demográfiai kutatás, nemzetközi összehasonlítás, ENSZ, világ

55/2016

A munkanélküliség késlelteti az első gyermek megszületését Franciaországban

Ariane Pailhé – Arnaud Régnier-Loilier: Le chômage retarde l'arrivée du premier enfant en France *Population&Sociétés*, 2015. 528. sz. 1–4. p.

URL: <https://www.ined.fr/fr/publications/population-et-societes/chomage-retarde-arrivee-premier-enfant-france/>

Franciaország Népeségtudományi Kutató Intézete (INED), valamint Statisztikai és Gazdaságkutató Intézete (INSEE) *Családi és generációk közötti kapcsolatok* címmel több hullámban végzett felmérést Franciaország európai területén. 2005-ben valamivel több, mint tízezer, 18 és 79 év közötti férfit és nőt kérdeztek meg gyermekvállalási helyzetükről és szándékaikról, majd 2008 és 2011 végén ugyanezen a mintán arra is rákérdeztek, hogy az adatszolgáltató volt-e munkanélküli. Csaknem 6900 személy volt, aki a vizsgálat második és/vagy harmadik hullámban is részt vett. E tanulmány szerzői vizsgálatuk alapján arra keresik a választ, hogy a munkanélküliség hatással van-e a termékenységre, az elemzést a célnak megfelelően a sorozat kezdetekor 45 évesnél fiatalabb (gyermekvállalási korúnak tekinthető) személyek tervezett és megvalósult gyermekvállalásaira korlátozva.

A franciák termékenysége kevésbé érzékeny a jelenlegi gazdasági konjunktúrára, mint más európai nemzeteké. A 35 éven aluliak növekvő munkanélkülisége a 2008-as válság kezdete óta nem járt a teljes termékenységi arány drámai csökkenésével: ez 2014-ben 1,98 gyermek/nő volt Franciaország európai területén a 2008. évi 2,01-gyel szemben. Lehetséges-e, hogy a munkanélküliség nem befolyásolja a termékenységi magatartást?

2005-ben a gyermekvállalási korban lévő személyek 30%-a tervezett gyermeket a következő három éven belül. Ez a szándék gyakoribb volt az egy gyermekkel már rendelkezők esetében, 28%-uk „Igen, három éven belül”, további 23% „Igen, valószínűleg három éven belül” választ adott. A legalább két gyermekkel rendelkezők 13%-a, a gyermektelenek 36%-a kívánt gyermeket vállalni az elkövetkező három év során. Az utóbbiak egy része nem, vagy csak rövid ideje élt párkapcsolatban, esetleg még diák volt vagy nem volt állása. Ezekben a helyzetekben a gyermekvállalás ritkán jelenik meg rövid távú szándékként, illetve túl távoli még ahhoz, hogy az illető erről nyilatkozni tudjon. A két- és

többgyermekesek viszont többnyire már teljesítettek gyermekvállalási tervüket, 83%-uk nem kívánt továbbiakat a jövőben.

Talán nem meglepő, hogy egy olyan országban, mint Franciaország, ahol a kétgyermekes családmodell dominál, azoknak az egy gyermekes szülőknek az aránya a legnagyobb, akik rövid időn belül második gyermeket is szeretnének.

A gyermektelenek közül a munkanélküliek kevésbé mutatnak hajlandóságot a gyermekvállalásra, mint a foglalkoztatottak. 2005-ben a megkérdezett gyermektelen, munkanélküli férfiak 24%-a, a munkanélküli nők 38%-a válaszolta, hogy három éven belül gyermeket vállal, míg ez az arány a foglalkoztatottaknál 43, illetve 53%. Ezzel szemben gyakorlatilag nincs különbség ebben a kérdésben a már gyermekes munkanélküliek és foglalkoztatottak között.

A három vagy hat évvel későbbi vizsgálatok szerint az eredetileg gyermeket vállalni szándékozó személyek közül kevesebben valósították ezt meg, ha idő közben munkanélküliek is voltak. A 2005-ben gyermektelen és azóta nem munkanélküli férfiak és nők negyedénél realizálódott az első gyermek vállalása három éven belül, míg ez a munkanélküliséget megtapasztalt férfiak 8, illetve a nők 6%-ánál valósult csak meg. Hat év elteltével ezek az arányok 43 és 16% a férfiak, illetve 53 és 23% a nők esetében.

A gyermekvállalás megvalósulása ugyanakkor nem kizárólag attól függ, hogy van-e valakinek munkája vagy nincs, hanem befolyásoló tényező lehet a családi állapot, a kor, az iskolázottság szintje, a valósággyakorlás, a származás és nem utolsósorban a gyermekvállalási szándék. A munkanélküliek arányában kevesebben élnek párkapcsolatban, mint a foglalkoztatott aktívok: az arány a munkanélküli férfiak esetében 14%, a nőknél 33%, míg a foglalkoztatottaknál 38% a férfiak, 45% a nők között.

A termékenységet befolyásoló összes tényező figyelembe vétele esetén a munkanélküliség hatása egy újabb gyermek (általában a második) érkezésére szinte jelentéktelen.

A második gyermek nagyon gyakori a franciáknál, vállalása a gyermekek születése közötti időszak megválasztásától és a nő korától is nagyban függ, egyebek mellett a termékenység idővel történő csökkenésével, valamint a gyermekvállalás „megfelelő korára” vonatkozó társadalmi normákkal összefüggésben.

Kisebb tehát a szülővé válási hajlandóság a munkanélküliek között, amely egyébként már megfigyelhető volt kedvezőbb gazdasági körülmények mellett is, a 2000-es évek elején. A kétgyermekes modell általános érvényesülése és a kockázatokat semlegesítő szociálpolitika miatt valószínűsíthető, hogy a munkanélküliség csak mérsékelten befolyásolhatja a befejezett termékenységet.

Röviden összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a munkanélkülivé válás esetén mind a férfiaknál, mind a nőknél csökken, de legalábbis későbbre halasztódik az első gyermek vállalásának szándéka. Ezen túlmenően a halasztást magyarázza a férfiak későbbi párválasztása is, valamint a nők kivárása egy biztosabb szakmai pozícióba kerülés érdekében. A munkanélküliség ugyanakkor nem okoz változást a gyermekvállalás megvalósításában a már szülői státuszban lévő személyeknél.

TÁRGYSZAVAK: termékenység, gyermekvállalás, munkanélküliség, családi és generációk közötti kapcsolatok felvétel, INED, INSEE, Franciaország

ORBÁN-SZIRBUCZ ZSÓFIA – RÓZSA GÁBOR

56/2016

Megbízható halandósági becslések készítése hibás népességstatisztikák helyesbítésével: Moldova esete

Olga Penina – Dmitri A. Jdanov – Pavel Grigoriev: Producing reliable mortality estimates in the context of distorted population statistics: the case of Moldova

MPIDR Working Paper, WP-2015-011, 2015. november. 1–35. p.

URL: <http://www.demogr.mpg.de/papers/working/wp-2015-011.pdf>

A működő népességnyilvántartás ellenére Moldova demográfiai mutatói erősen torzítanak. A problémát elsősorban az okozza, hogy a halálozások és születések regisztrációja kizárólag az országon belüli eseményeket tartalmazza (vagyis a *de facto* népességet), míg a kimaradó népességbe tartozik az összes külföldön élő moldovai állampolgár (akik a *de jure* népesség részét képezik). Mivel az országból kivándorlók száma igen magas, a *de facto* és a *de jure* népesség nagysága jelentősen eltér, amelyet a népességstatisztikai mutatók számításánál figyelembe kellene venni. A megbízható demográfiai arányszámok eléréséhez a népességszámok megfe-

elő korrekciójára van szükség. A cél Moldova *de facto* népességének korrekt becslése, és megbízható halandósági becslések készítése a lehető leghosszabb időszakra.

A szerzők különféle hivatalos forrásokból származó adatokra alapozzák számításait. Ezek közé tartoznak a halandósági adatok, a népszámlálás, valamint archív vagy közvetlenül a Moldovai Statisztikai Hivataltól kapott éves népességbecslések. Alternatív adminisztratív adatforrások segítségével először helyesbítik Moldova népességszámát, majd ennek alapján a népességbecsléseket. Végül ez utóbbiakból kiindulva halandósági táblákat készítenek. Az összes számításnál az Eurostat emberi halandósági adatbázis (HMD) projektje keretében kidolgozott módszereket és programozási eszközöket alkalmazták.

A szerzők által számított korigált népességszámok 18%-kal alacsonyabbak a hivatalos számoknál. A kiigazított adatok szerint számított, születéskor várható átlagos élettartam 2014-ben 64,94 év a férfiak és 73,74 év a nők esetében, amely 2,58, illetve 1,65 évvel alacsonyabb a hivatalos adatoknál. A szerzők népességszámra vonatkozó becslései egyébként összhangban vannak a 2014. évi népszámlálás nem közölt adataival. Kiegészítésként közlik a teljes halandósági táblákat az 1970 és 2014 közötti időszakokra vonatkozóan, valamint néhány további statisztikát a HMD projekt alapján.

Mindezzel azt kívánják bemutatni, hogy még a népességi statisztikák jelentős torzulásai esetén is lehetséges hiteles halandósági becsléseket készíteni. Ez a probléma nem kizárólag Moldova esetében merül fel, hanem több más európai országban is, ahol nehézségeket okoz a vándorlások helytelen regisztrálása. A népességbecslések minőségének javításához az országoknak fokozottan törekedniük kell alternatív adminisztratív adatforrások felhasználására.

TÁRGYSZAVAK: halandóság, halandósági tábla, népességnyilvántartás, népszámlálás, *de facto* népesség, *de jure* népesség, Moldova

RÓZSA GÁBOR

57/2016

A következő években növekedni fog a halálozások száma Franciaországban

Gilles Pison – Laurent Toulemon: The number of deaths in France will increase over the coming years

Population & Societies, 2016. 531. sz. 1–4. p.

URL: www.ined.fr/fichier/s_rubrique/25103/population.societies.2016.531.death.conjoncture.france.en.pdf

A halálozások száma Franciaországban 2014 és 2015 között 7%-kal nőtt. Tekintve, hogy az utóbbi hetven évben ez a szám stabil volt, így felmerül a kérdés, hogy a növekedés egy eljövendő változás jelének tekinthető-e? A szerzőpáros arra keresi a választ, hogy mi lehet az oka a meglehetősen hosszú stabil időszaknak, és mi magyarázhatja a halálozások számának hirtelen bekövetkezett növekedését.

A születések száma az előző évhez képest kissé visszaesett 2015-ben: 2014-ben 781 ezer gyerek jött a világra, egy évre rá ez a szám 762 ezerre csökkent, és visszaesett a termékenységi mutató is. Az elmúlt évtizedek során erősen kitolódott az első gyermek vállalásának ideje: 1977-ben az első gyermeket szülő nők átlagéletkora 26,5 év volt, 2015-ben viszont már 30,5 év.

A halálozások számának emelkedése mellett 2014 és 2015 között a születéskor várható élettartam mindkét nem esetében csökkent, a nőknél 85,4 évről 85,1 évre, a férfiaknál 79,3 évről 79 évre. Ez a jelenség elsősorban egy igen súlyos influenzajárvánnyal magyarázható, amely 2015 első negyedében 24 ezerrel több halálestet eredményezett, mint 2014 ugyanezen időszakában. A járványt követte a nyári hőség, majd az októberi kivételes hideg, amely ehhez a jelentős növekedéshez vezethetett. A képlet azonban a szerzők szerint nem ennyire egyszerű.

Az elmúlt évszázad hatásai is hozzájárultak ahhoz, hogy ennyire magas volt a halálozások 2015. évi száma Franciaországban. A halandóság 1920-tól egészen 1939-ig csökkenő tendenciát mutatott, 1939 és 1945 között évi 650 ezer és 700 ezer között stagnált, azonban a világháború vége után szinte rögtön 550 ezer alá esett. Mindeközben a születéskor várható élettartam jelentősen növekedett: 1920-ban 52,1 év volt, 1939-ben 59,5 év. 1946 és 2014 között Franciaország európai területén a lakosság száma több mint 50%-kal (40 milliőről 64 millióra) nőtt, a népesség öregedett, a halálozások száma pedig éppen 2015-ben lett kiugróan magas. Ezzel talán új trend van kialakulóban?

A szerzők elsőként ezt a születéskor várható élettartam növekedésével magyarázzák, de mindemellett egy „alacsony halálozási” forgatókönyvet is vizsgáltak a kutatók. 1915 és 1919 között a születések száma a felére csökkent a háború előtti és utáni periódushoz viszonyítva. Amikor az alacsony létszámú kohorszok elérték a halálozás szempontjából veszélyeztetett életkort, akkor a görbe kiugrást produkált. 2010 után már e kohorsznak jóval kevesebb tagja volt életben, így a halálozási görbe is kisebb eltérést mutatott a többi évhez képest.

Egy hasonló jelenség pedig napjainkban kezdődik, amikor is a nagy babyboom időszaka alatt, 1946 és 1973 között születettek érik el az idősebb kort. A halálozások száma erősen növekedni fog a következő évtizedekben, 2050-ig eléri az évi 770 ezret, és nagyjából a 2060-as években fordulhat át csökkenő ágba. Tehát összegezve, még ha a születéskor várható élettartam folyamatosan növekszik is – köszönhetően az öregedéssel folytatott látványos harc eredményeinek –, amint a babyboom időszak gyermekei elérik az idősebb kort, a halálozásszám kiugróan nagy növekedést fog produkálni, amelyet legfőlegb egy-két évtizeddel lehet késleltetni.

TÁRGYSZAVAK: halandóság, születéskor várható élettartam, gyermekvállalás, Franciaország

KÁLMÁN RITA

58/2016

Néesség-összeírás vagy társadalomleírás? Az angol, a walesi és a francia népszámlálások összehasonlítása

Ernestina Coast – Alex Fanghanel – Eva Lelièvre – Sara Randall: Counting the population or describing society? A comparison of English and Welsh and French censuses

European Journal of Population, 2016. 2. sz. 165–188. p.

URL: <http://link.springer.com/article/10.1007/s10680-015-9372-y>

DOI: [10.1007/s10680-015-9372-y](https://doi.org/10.1007/s10680-015-9372-y)

A népszámlálások a legnagyobb és legösszetettebb statisztikai adatgyűjtések, amelyeket a világ csaknem minden országában meghatározott időközönként lebonyolítanak. A felmérésekből nyert adatokat a politikusoktól kezdve, tanácsadók, statisztikusok, nemzetközi szervezetek használják fel különböző célokra (szociális körülmények változásainak nyomon követése; egészségügyi, oktatási szolgálta-

tások megtervezése stb.). Az így elkészült elemzések segítségével közelebb kerülhetünk az egyes társadalmi trendek, változások különböző dimenzióinak megértéséhez.

Az országokra vonatkozó adatok összegyűjtése mellett, a censusok esetében fontos szempont a nemzetközi térben (és időben) való összehasonlítás és összehasonlíthatóság, az univerzalitás is. A tanulmány szerzői a népszámlálás alapegységének számító háztartás (household) fogalmi változásának okait, és azok hátterét vizsgálták Anglia, Wales és Franciaország esetében az 1960 és 2012 közötti időszakra vonatkozóan. Céljuk, hogy bemutassák az angol és a francia censusok által alkalmazott háztartásfogalom közötti eltéréseket, és rávilágítsanak a két ország adatgyűjtési módszertanában megfigyelhető különbségekre.

A tanulmányban részletesen taglalják nem csak az angol és francia, hanem az ENSZ háztartásdefiníciójának változását is. A vizsgálat alanyaiként Angliára és Franciaországra esett a szerzők választása, mivel mindkét állam magas jövedelmű, demográfiailag hasonló felépítésű, emellett hosszú ideje végeznek már népszámlálásokat. Angliában az ONS (Office for National Statistics) felelős az angliai és walesi népszámlálások lebonyolításáért, a statisztikai adatok összegyűjtéséért, valamint azok publikálásáért is. (Skóciának és Észak-Írországnak saját statisztikai hivatala van.) Francia „párja” az INSEE (Institut National de la Statistique et des Études Économiques), amely többek között megszervezi a népszámlálást, illetve különböző témákban egyéb statisztikai felméréseket is végez, a Gazdasági, Pénzügyi és Ipari Minisztérium egyik főigazgatósága. A két intézmény közötti további különbség, hogy a népszámlálást Franciaországban törvény szabályozza, míg az ONS ebben a tekintetben független.

A szerzők két módszert alkalmaztak az elemzés során. Egyrészt áttekintették és összevetették a két ország népszámlálási módszertanát, az egyes fogalmakban történt változtatásokat. Másrészt interjúkat készítettek a népszámlálásokat előkészítő szakemberekkel, statisztikusokkal, akadémikusokkal. Megnyilatkozásaikat beépítették a szövegbe.

A két ország népszámlálási gyakorlatának összevetése megmutatta, hogy alapvetően más megfontolások alapján szerveződtek és szerveződnek még ma is az angol és a francia censusok. Angliában három kulcstényezőt határoztak meg, amelyek definíciója és fontossági sorrendje idő-

ről-időre változott ugyan, de jelen voltak (és vannak) a népszámlálásnál.¹ Ennek alapján megállapítható, hogy az angol census a számlálási jelleg mellett, különös figyelmet fordít a lakosság életvitelében bekövetkezett változások minél hatékonyabban történő követésére. Ez a szempont a franciák esetében nem jelenik meg, ott a népesség pontos meghatározása az elsődleges cél. A francia népszámlálás emellett abban is különbözik az angoltól, hogy teljesen más fogalmat használ a háztartásra.² További érdekesség, hogy míg az angol háztartásfogalom 1960-tól napjainkig jelentős átalakuláson ment keresztül, a francia alig változott a XX. század második felétől (az életkörülmények terén bekövetkezett változások ellenére).

Ezek alapján megállapítható, hogy míg az angolok a lakosság megszámlálása mellett megpróbálják követni az egyes társadalmi jelenségeket, így az egyes háztartásokban élők közötti kapcsolatok alakulását is, addig a franciáknál ilyen erőfeszítés nem figyelhető meg. A szerzők ugyanakkor hangsúlyozzák, hogy a népszámlálás alapvetően az egyének megszámlálására szolgáló módszer, amely nem alkalmas arra, hogy részletes elemzést nyújtson a bonyolult lakókörülmények között élők helyzetéről. A legutóbbi, 2011. évi népszámlálásnál már az angol háztartás definíciót is ennek megfelelően alakították át, tehát megerősítést kapott a census számlálás jellege.

Mindkét ország népszámlálásának célja a teljes népesség számának meghatározása. Látható, hogy az erre szolgáló módszerek, intézmények és fogalmak különbözőek ugyan, de az eltérések az összevetés lehetőségét nem zárják ki. A szerzők Franciaország adatgyűjtési rendszerét (annak többrétűsége miatt) hatékonyabbnak gondolják, azonban kijelentik, hogy nincs tökéletes háztartásfogalom, és e megállapításukat a népszámlálások esetében még inkább igaznak gondolják, mint a survey-típusú felméréseket illetően.

TÁRGYSZAVAK: háztartás, népszámlálás, survey statisztika, nemzetközi összehasonlítás, Franciaország, Anglia

HORVÁTH BALÁZS

59/2016

A 2013. évi népszámlálás, háztartás- és lakásösszeírás Bosznia-Hercegovinában. Az összeírás első végleges eredményei

Popis stanovistva, domacinstava i stanova u Bosni i Hercegovini, 2013. Rezultati popisa Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2016. 1–258. p.

URL: <http://www.popis2013.ba/popis2013/doc/Popis2013prvolzdanje.pdf>

2016 júniusában jelentek meg a 2013 októberében tartott bosznia-hercegovinai népszámlálás, háztartás- és lakásösszeírás első végleges eredményei. A kiadvány elkészítése Bosznia és Hercegovina Statisztikai Hivatala (Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo) feladata volt, a táblázatok tartalmának és az egységes adatfeldolgozási programok kidolgozásában az entitások (Bosnyák-Horvát Föderáció, Boszniai Szerb Köztársaság, Brčko Körzet) statisztikai hivatalainak közreműködésével.

A népszámlálás előkészítésének és végrehajtásának jogi hátterét 2012–2013-ban hozott hazai törvények, valamint az Európai Parlament és az Európa Tanács rendelkezései képezték, szakmai alapjául pedig az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága és az Eurostat által közösen készített ajánlások szolgáltak.

A területi munkák szervezésében és végrehajtásában a kantonok és helyhatóságok 655 népszámlálási bizottsági tagja, 36 központi instruktora, az entitások és a helyhatóságok 2 693 instruktora, továbbá 19 089 számlálóbiztos vett részt. Az országot az előkészítés során 24 319 számlálókörzetre osztották. Az adatok feldolgozását (kézi előkészítés, OCR műveletek, szkennelés, raktári munka) 298, erre a munkára kiválasztott és felkészített operátor végezte.

A 258 oldalas kiadvány a bevezető ismertetés és a módszertani, illetve fogalmi magyarázatok után fejezetekre bontva és összesen 17 táblázatcsoportba sorolva mutatja be a főbb eredményeket, mindegyikben először az ország egészére, majd az entitásokra és azok nagyobb közigazgatási egységeire vonatkozóan, egyes témákban néhány grafikonnal kiegészítve. Ezek a következők:

¹ A közös lakótér, a lakcím és a közös étkezés.

² A francia fogalom (ménage-logement) angol megfelelője inkább a dwelling, és nem a household.

Demográfia, népesség

1. A népesség kor és nemek szerint
2. A népesség öt éves korcsoportok és nemek szerint
3. A népesség nemzetiség/etnikum és nemek szerint
4. A népesség vallás és nemek szerint
5. A népesség anyanyelv és nemek szerint
6. A tizenöt éves és idősebb népesség családi állapot és nemek szerint

7. A tizenöt éves és idősebb nők az élve született gyermekek száma szerint

8. A fogyatékkal élők a fogyatékoság jellege és nemek szerint

9. A háztartások tagjaik száma szerint

Iskolázottsági adatok

10. A tízéves és idősebb, írni-olvasni nem tudó népesség nemek szerint

11. A tizenöt éves és idősebb népesség a legmagasabb befejezett iskolai végzettség és nemek szerint

12. A tízéves és idősebb népesség a digitális írástudás és nemek szerint

Foglalkoztatottsági adatok

13. A gazdaságilag aktív népesség foglalkoztatottsági státusz szerint

Épület- és lakásadatok

14. A lakóépületek a lakások száma szerint

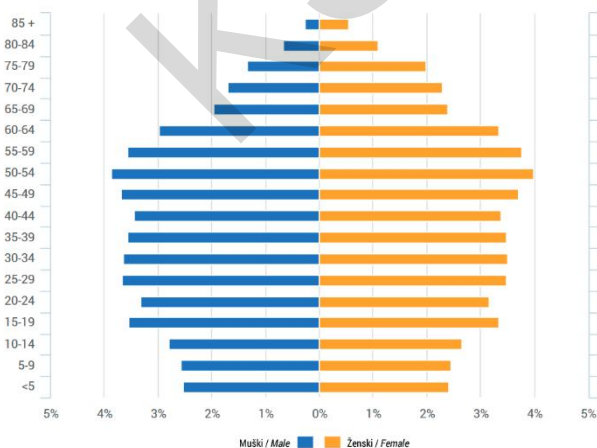
15. A lakások száma és alapterülete a lakások használata szerint

16. Az állandó lakás céljára használt lakások a szobák száma és alapterület szerint

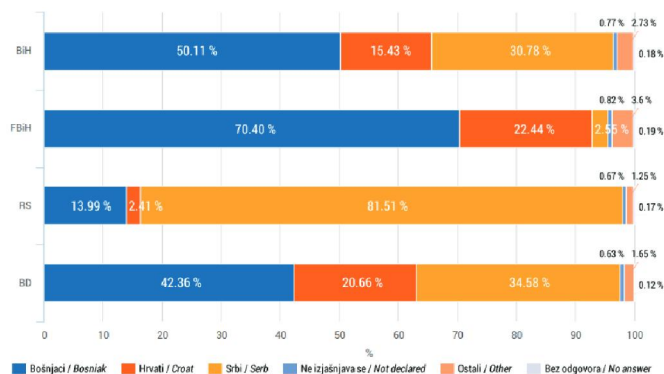
Mezőgazdaság

17. A mezőgazdasági tevékenységet végző háztartások

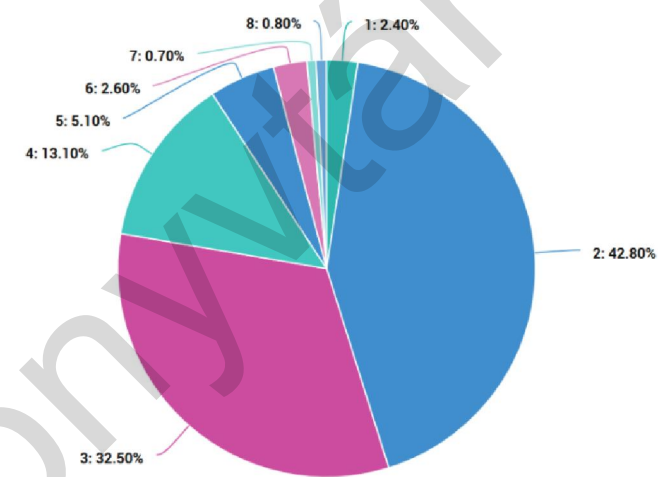
Függelék (Személyi és lakáskérdőív P-1 és P-2)

1. ábra: A népesség 5 éves korcsoportok és nemek szerint

2. ábra: A népesség nemzetiség/etnikai hovatartozás szerint (Bosznia és Hercegovina együtt, Bosnyák-Horvát Föderáció, Boszniai Szerb Köz-társaság, Brčko Körzet)

3. ábra: A lakások megoszlása a szobák száma szerint

TÁRGYSZAVAK: népszámlálás, háztartás- és lakásösszeírás, statisztikai adatközlés, nemzetközi ajánlások, Bosznia-Hercegovina

RÓZSA GÁBOR

60/2016

A 2021. évi csehországi népszámlálás előkészítésének jelenlegi állása

Josef Škrabal – Robert Šanda – Pavlína Habartová: Současný stav přípravy sčítání lidu, domů a bytů v roce 2021

Demografie, 2016. 1. sz. 71–72. p.

URL: https://www.czso.cz/documents/10180/33199359/Demografie_1_2016.pdf/e6d3e35e-e17a-4f3e-87e9-1ac3c49c24ce?version=1.3

A Cseh Statisztikai Hivatal a következő népszámlálás előkészítését már 2014-ben megkezdte, amikor előterjesztést nyújtott be a kormányhoz, egyetértését kérve a 2020 körül esedékes census koncepciójához. Az elképzelések szerint a következő népszámlálás az adminisztratív adatállományok maximális kihasználásán alapulna – azzal, hogy a lakos-

ságtól (valamint a házak és lakások tulajdonosaitól) mintavételes eljárással csak az elengedhetetlenül szükséges adatokat kérdezné. A javaslatot a kormány 2014 szeptemberében elfogadta, mérlegelésére és kidolgozására a Cseh Statisztikai Hivatal elnökének vezetésével munkacsoportot hozott létre. Ennek tagjai voltak a belügyi, a pénzügyi, a munkaügyi és szociális, az oktatási, ifjúsági és testnevelési, az egészségügyi, továbbá a területfejlesztési tárca képviselői, a földmérési és kataszteri hivatal munkatársa, valamint a miniszterelnöki hivatal munkatársai. A munkacsoport feladata volt az országos és a tárcák kezelésében lévő adminisztratív regiszterek jelenlegi állapota alapján annak megállapítása, hogy a népszámlálás igényei milyen követelményeket támasztanak a meglévő források kiegészítésére (kiigazítására), tanácsos-e esetleg új adatbázisokat létrehozni. A munkacsoport ugyancsak vizsgálta, milyen felelősségi körök lennének célszerű meghatározni a meglévő állományok aktualizálása érdekében. Feladata volt továbbá az adminisztratív forrásokból származó adatok és adatátadások jellegének pontos meghatározása, kitérve az ehhez kapcsolódó jogszabályok esetleges módosítására.

A munkacsoport 2015 júliusáig öt ülést tartott. Összesen 37 adminisztratív regisztert vettek szemügyre, közülük a census lehetséges forrásaként 13 jöhetett szóba. Ezek adatgazdái anonim minták elkészítésére kérték fel, hogy kiderítsék, tartalmi és technikai szempontból kompatibilisek-e az adatállományok a népszámlálás igényeivel. Egyes minisztériumok a vonatkozó jogszabályok hiányára hivatkozva elutasították a minták átadását. A statisztikai hivatal velük szemben az érvényben lévő európai rendeletekre hivatkozott, utalt az ilyen eljárás ésszerűségére, az adatszolgáltatók iránti szakmai felelősségre. A munkacsoport 2015 végén a kormánynak tett jelentésben ismertette a helyzetet. A beszámoló megállapítja: teljes mértékben egyik adminisztratív forrás sem alkalmas arra, hogy a népesség censusban megkövetelt ismerveit felsorakoztassa. Ráadásul a lakásállományra, vagy legalább a lakosoknak a lakások szintjéig terjedő címére tartalmazna teljes körű információt, amely egyebek mellett a háztartásokra vonatkozó adatok előállítását is gátolná.

A munkacsoport megvizsgálta azt a felvetést, hogy a meglévő regiszterek kiegészítésével, újabbak felállításával érje el az adminisztratív adatállományok felhasználását; ezen belül felmerült egy

iskolai végzettségre, foglalkozásokra, munkahelyekre és lakásokra kiterjedő regiszter kialakításának gondolata. A jogszabályok megalkotásához és elfogadásához, és az állományok feltöltéséhez szükséges idő azonban nem teszi reálissá ennek felhasználását a 2021. évi census alkalmával. Végül a felsorolt körülmények figyelembevételével a munkacsoport ismételten szemügyre vette a népszámlálás lebonyolításának összes lehetséges változatát, megállapítva: az adminisztratív források és a mintavételes eljárás ötvözésével eredetileg megfogalmazódott elgondolás nem megvalósítható. A következtetés: a meglévő adminisztratív regiszterek maximális kihasználása mellett a censust az ország egész területét lefedő terepfelvétellel tanácsos megoldani.

A jelentés kitér az elfogadott változat megvalósításához szükséges feltételekre is. Elsősorban arról kell gondoskodni, hogy a statisztikai hivatal a népszámlálás előkészítése és lebonyolítása során akadálytalanul hozzáférjen az adminisztratív adatokhoz. A kormány jóváhagyta a census több forrásból történő lebonyolításának koncepcióját, és 2016. január 13-án megbízta az érintett tárcákat a regisztereikből vett, megfelelő minták elkészítésével, hogy lehetővé váljék minőségük ellenőrzése, és ki lehessen deríteni, összekapcsolhatók-e a különböző forrásokból származó adatok. Ha az elképzelések bevalnak, úgy a terepmunka során csak azokat a tételeket kell felvenni, amelyeket a meglévő adminisztratív forrásokból nem lehet megbízható minőségben beszerezni. Ebben az esetben a 2011. évi népszámláláshoz viszonyítva jelentősen (a felére) csökkenne az adatszolgáltatók terhelése.

Kérdőív tudakolná a lakások adatait, valamint a személyes adatok egy részét (iskolai végzettség, foglalkozás, közlekedés a munkahelyre – esetleg az anyanyelvre, nemzetiségre és vallásra vonatkozó, nem kötelezően kérdezett tényeket. Az épületek adatait ugyanúgy adminisztratív forrásokból nyernék, mint az említett regiszterek valamelyikében szereplő személyekét (és így onnan lesznek megállapíthatóak a születési dátumok, az állampolgárság, a családi állapot, a bejegyzett házastársi vagy élettársi kapcsolat, a gazdasági aktivitás). Az előkészületek közé tartozik még az adatfelhasználók igényeinek teljesítése; ennek érdekében a Cseh Statisztikai Hivatal megkezdte a konzultációkat az államigazgatás, az önkormányzatok, a kormányzati és nem kormányzati szervek, a kutatóhelyek képviselőivel és egyes magánszemélyekkel. Ugyancsak

megkezdődtek az előkészületek az adatfelvétel tárgyi háttérének kialakítására, ahol a cél az elektronikus megoldások széleskörű alkalmazása.

TÁRGYSZAVAK: népszámlálás, adminisztratív regiszterek, Cseh Köztársaság

HOLKA LÁSZLÓ

61/2016

Miért hagyhatja el a „faj” szót az Amerikai Népszámlálási Hivatal 2020-ban? A szervezet új módszerek bevezetését fontolgatja az amerikaiak megkérdezésében faji és etnikai hovatartozásukról

Meagan Fitzpatrick: Why the U.S. Census Bureau might drop the term 'race' in 2020. The agency is considering new ways of asking Americans what race and ethnicity they are

CBC News/World, 2015. november 16.

URL: <http://www.cbc.ca/news/world/why-the-u-s-census-bureau-might-drop-the-term-race-in-2020-1.3311012>

Az Egyesült Államok társadalmának változásait követve a népszámlálási hivatal is igyekszik megfelelő módszereket találni az ország változó arculatának bemutatására. Ez azt is jelentheti, hogy amikor legközelebb az adatszolgáltatók kitöltik a népszámlálási kérdőíveket, nem kell a fajra vonatkozó kérdéssel foglalkozniuk. A faji kérdést az amerikai népszámlálások a kezdetektől, 1790 óta teszik fel, és majdnem minden alkalommal zavarokat okozott. 2015 őszén az Egyesült Államok Népszámlálási Hivatala különféle módszereket próbált ki, hogyan kérdezze meg az amerikaiakat faji, etnikai hovatartozásukról és származásukról a következő, 2020-as népszámlálás előtt, ugyanis sokak szerint az eddig alkalmazott fogalmak nem voltak egyértelműek. A tapasztalatok alapján jelentős változtatások lehetségesek a kérdések megfogalmazásában.

Nicholas Jones, a faji és etnikai kutatások vezetője a hivatalnál egy interjú során azt mondta, hogy egyre több népcsoportnál gondolják a jelenlegi faji és etnikai osztályozási rendszert zavarosnak vagy irrelevánsnak a helyes önbesorolás szempontjából. A faj, etnikum és eredet fogalmak mást és mást jelenthetnek az embereknek, amelyet a hivatal kutatása is igazolt. „Megértettük, hogy az amerikai nép összetétele sok szempontból egyre változato-

sabb, és ezért végezzük ezt a fontos kutatást” – mondta Jones.

Ebben a témakörben a 2010-es népszámlálás először azt kérdezte a válaszadótól, hogy spanyol nyelvű országból, latin-amerikai országból vagy Spanyolországból származik-e. A következő (9.) kérdésnél öt nagyobb faji kategóriából kellett választani:

- fehér,
- fekete/afroamerikai/néger,
- amerikai indián vagy alaskai bennszülött,
- ázsiai (több nagyobb népcsoport megnevezése közüli választási lehetőséggel),
- hawaii vagy más csendes-óceáni bennszülött (szintén többféle választási lehetőséggel).

A népszámlálási hivatal a latin-amerikaiakat nem sorolja a fajok közé, inkább etnikumnak gondolja. Lehetőség volt az „egyéb faj” megjelölésű szövegdoboz választására is. Körülbelül 19 millió amerikai döntött így, többségük latin-amerikai származású volt. Az intézmény szerint egyes népcsoportok – például latin-amerikaiak és kevert fajú emberek – inkább az egyéb kategóriát jelölték be, mert nem tudták magukat besorolni az öt hagyományos faji kategória valamelyikébe. A válaszadók egy része viszont egyáltalán nem töltötte ki a fajra vonatkozó kérdést, ezzel a nem válaszolók aránya magasabb lett a vártnál.

A jobb válaszadási arányok és az amerikai népesség összetételére vonatkozó lehető legpontosabb adatok elérése érdekében a hivatal más megfogalmazást próbált ki a 2015 őszi felmérés során, 1,2 millió háztartásban. A különböző változatokat tesztelve úgy találták, hogy az embereket kevésbé zavarja meg, ha a faji és etnikai kategóriákat kombinálva kérdezik ahelyett, hogy külön-külön feltennék őket.

Volt olyan változat, amelyben teljesen elhagyták a „faj” szót, és szélesebb értelmezést hagytak tette fel a kérdést: „Melyik kategória jellemzi Önt?”

Más lehetőségeket is kipróbáltak: elhagyták a néger kifejezést, és hozzáadtak a kipontozott részhez a fehér és fekete faji kategóriák mellett továbbiakat is, mint például ír, német, nigériai vagy jamaikai, és új lehetőség a közel-keleti vagy észak-afrikai megjelölés. Jelen állás szerint azok, akik „közel-keleti vagy észak-afrikai” identitásúak, a fehér faj kategóriájába tartoznak. Ezen belül további kérdés-ként fog szerepelni, hogy például szíriai, libanoni vagy egyiptomi-e.

Általában a próbakérdések sokkal nagyobb rugalmasságot engednek meg. Több a kitöltendő hely az öt faji kategória mellett, és több jelölőnégyzet van minden egyes kategóriánál, így a válaszadók több részletre ki tudnak térni. Az ázsiai kategórián belül például az alábbi jelölőnégyzeteket tudja bejelölni a válaszadó: kínai, fülöp-szigeteki, ázsiai indiai, vietnámi, koreai vagy japán.

A válaszadók egyáltalán nem kötelesek bejelölni az öt faji kategóriát, ha nem akarják. Helyette egyszerűen be tudják írni a kipontozott részbe vagy kitölteni a jelölőnégyzetet. Jones szerint fontos, hogy olyan részletes és pontos adatok legyenek, amennyire lehetséges a faji és etnikai csoportokról az Egyesült Államokban, mert az adatokat ez alapján használják fel az adminisztratív kormányzati programokban és a testületi szabályozásokban.

Kenneth Prewitt, az Amerikai Népszámlálási Hivatal korábbi vezetője örömmel fogadja az erőfeszítéseket, hogy megváltoztassák a faji és etnikai kérdéseket. „Úgy gondolom, hogy a rendszerünk régi és elavult, több mint kétszáz éves” – mondta egy interjúban. Kevésbé kellene összpontosítani az öt hagyományos faji kategóriára, viszont nagyobb hangsúlyt fektetni a nemzetiségekre és a származási országokra. „Az eddig alkalmazott kategóriák a rasszista múlt maradványai, a rasszizmushoz kapcsolódó fogalmak ma is velünk élnek” – mondta Prewitt, aki jelenleg a Columbia Egyetem professzora. „Az Amerikai Egyesült Államoknak úgy kellene gondolkodnia, hogy a nemzetiségek nemzete, nem pedig a fajoké.”

A népszámlálási hivatal befejezi a tesztelést, kiértékeli az eredményeket, nyilvános konzultációkat tart, mielőtt véglegesen eldönti, hogy mire fog rákérdezni 2020-ban.

TÁRGYSZAVAK: népszámlálás, statisztikai módszertan, kérdőív, identitás, kisebbségi kérdés, Amerikai Egyesült Államok

TÓTH JÁNOS MÁRK

62/2016

A hazai és nemzetközi tapasztalatok felhasználása a hajléktalanok csehországi összeírásának kidolgozásában

Kristýna Psychlová – Petr Holpuch: Možnosti využití tuzemských a zahraničních zkušeností pro koncepci celostátního sčítání osob bez domova v ČR
Demografie, 2015. 3. sz. 245–269. p.

URL: <https://www.czso.cz/documents/10180/20555393/13005315q3.pdf/05492ae5-7188-4275-8372-c83b23f9821f?version=1.1>

A hajléktalanok népszámlálás jellegű összeírása a hajléktalanná válás megelőzésének és kezelésének nélkülözhetetlen elemévé vált az országos, regionális és helyi szintű kormányzati politikai intézkedések terén. A tanulmány áttekintést nyújt a legjobb külföldi gyakorlatokról és a Cseh Köztársaságban végrehajtott hasonló célú számbavételek eredményeiről, amelyek alapján javaslatot lehet tenni az egy időben megvalósítandó, országos hajléktalan összeírás koncepciójára. A szerzők megállapítása szerint a gyűjtendő adatok célja, hogy kiindulási pontul szolgáljanak az intézkedésekben érintett népesség meghatározásához.

A hajléktalanság és a lakhatásból való kirekesztettség európai tipológiája (European Typology on Homelessness and Housing Exclusion – ETHOS) e tekintetben hasznos eszköz, amely lehetővé teszi, az ilyen összeírásokból származó eredmények nemzetközi összehasonlítását. A hajléktalanokra vonatkozó bármely összeírás tervezésekor a számbavétel konkrét céljait, a rendelkezésre álló adminisztratív adatforrásokat, valamint a felhasználható pénzügyi kereteket kell alapul venni. Míg egyes országok arra építenek, hogy használhatnák a bevezetett integrált szociális szolgáltatások ügyfeleinek adatbázisát, mások a területen történt összeírásokra alapoznak. Ez utóbbiaknál négy különböző módszer alkalmazása jöhet szóba a hajléktalanok megszámlálására, illetve számuk becslésére: egyidejű összeírás, fogás-visszafogás (capture-recapture) módszer, véletlenszerűen kiválasztott területi minták összeírása, valamint a szolgáltatások alapján történő számbavétel.

This is the official form for all the people at this address. It is quick and easy, and your answers are protected by law.

Use a blue or black pen.
Start here

The Census must count every person living in the United States on April 1, 2010.
Before you answer Question 1, count the people living in this house, apartment, or mobile home using our guidelines.
Count all people, including babies, who live and sleep here most of the time.
The Census Bureau also conducts counts in institutions and other places, such as:
• Do not count anyone living away either at college or in the Armed Forces.
• Do not count anyone in a nursing home, jail, prison, detention facility, etc. on April 1, 2010.
• Leave these people off your form, even if they will return to live here after they leave college, the nursing home, the military, jail, etc. Otherwise, they may be counted twice.
The Census must also include people without a permanent place to stay, such as:
• If someone who has no permanent place to stay is staying here on April 1, 2010, count that person. Otherwise, he or she may be missed in the census.

1. How many people were living or staying in this house, apartment, or mobile home on April 1, 2010?
Number of people = **5**

2. Were there any additional people staying here April 1, 2010 that you did not include in Question 1? Mark all that apply.
 Children, such as newborn babies or foster children
 Residents, such as roommates or live-in baby sitters
 Nonrelatives, such as roommates or live-in baby sitters
 People staying here temporarily

3. Is this house, apartment, or mobile home — Mark ONE box.
 Owned by you or someone in this household with a mortgage or loan? Include home equity loans.
 Owned by you or someone in this household free and clear.
 Rented?
 Occupied without payment of rent?

4. What is your telephone number? We may call if we need additional information.
Area Code + Number **731 123 4567**

5. Please provide information for each person living here. Start with a person living here who owns or rents this house, apartment, or mobile home. If the owner or renter lives somewhere else, start with any adult living here. This will be Person 1.
What is Person 1's name? (Use name below.)
Last Name **BANIPAL**
First Name **A SHUR** MI
6. What is Person 1's sex? Mark ONE box.
 Male Female

7. What is Person 1's age and what is Person 1's date of birth? Please report babies as age 0 when the child is less than 1 year old.
Age on April 1, 2010 **50** Month **21** Day **1990**
NOTE: Please answer BOTH Question 8 about Hispanic origin and Question 9 about race. For this census, Hispanic origins are not races.

8. Is Person 1 of Hispanic, Latino, or Spanish origin?
 Yes, Mexican, Mexican Am., Chicano
 Yes, Puerto Rican
 Yes, another Hispanic, Latino, or Spanish origin — First origin for example, Argentine, Colombian, Dominican, Nicaraguan, Salvadoran, Spanish, and so on.

9. What is Person 1's race? Mark one or more boxes.
 White
 Black, African Am., or Negro
 American Indian or Alaska Native — First name of ancestral or principal tribe.

Asian Indian Japanese Native Hawaiian
 Chinese Korean Guamanian or Chamorro
 Filipino Vietnamese Samoan
 Other Asian — Print race for Other Pacific Islander — Print race for example, Fijian, Tongan, and so on.

10. Does Person 1 sometimes live or stay somewhere else?
No Yes Mark all that apply.
 In college housing In child custody
 In a nursing home In jail or prison
 At a seasonal In a nursing home or institution residence
 At another residence

→ If more people were counted in Question 1, continue with Person 2.

Dánia, Írország és Magyarország három különféle példáját szolgáltatja a rendszeres országos hajléktalan felvételek legjobb gyakorlatának. A Cseh Köztársaságban az állami intézmények pozitívan viszonyulnak a hajléktalanság megelőzésének és kezelésének problémájához, a hajléktalanok számbavételére azonban eddig csak helyi szinten került sor. Jelenleg nem áll rendelkezésre a szociális szolgáltatások kedvezményezettjeinek központi nyilvántartása sem.

A szerzők javasolják egy olyan egy időben történő összeírás végrehajtását, amely a helyi rendőrséggel és/vagy a szociális munkásokkal való szoros együttműködéssel valósul meg. A cikk foglalkozik a módszer előnyeivel és hátrányaival is, és megoldásokat ajánl a népesség nehezen elérhető és megszámolható alcsoportjainak összeírására.

TÁRGYSZAVAK: hajléktalanok összeírása, módszertan, egyidejű összeírás, capture-recapture módszer, szociális szolgáltatások, adminisztratív adatok, ETHOS, Cseh Köztársaság

RÓZSA GÁBOR

63/2016

A munkahelyi motivációk fontossága a munkahely és a család közötti problémák megértésében az idősebb dolgozók esetében

Gregory R. Thrasher – Keith Zabel – Kevin Wynne – Boris B. Baltes: The importance of workplace motives in understanding work–family issues for older workers

Work, Aging and Retirement, 2016. 1. sz. 1–11. p.

URL: <http://workar.oxfordjournals.org/content/workar/2/1/1.full.pdf>

DOI: [10.1093/workar/wav021](https://doi.org/10.1093/workar/wav021)

A munkahelyi és családi igények közötti egyensúly megteremtése fontos kihívás sok dolgozó számára. Ez a tanulmány áttekinti azokat a munkahelyi és családi ügyeket, amelyek a világ fejlettebb régióiban (például Nyugat-Európában és az Amerikai Egyesült Államokban) összefüggenek a dolgozó népesség öregedésével. Az amerikai Bureau of Labor Statistics 2014-es adatai szerint az 55 évnél idősebb munkaerő aránya jelenleg közel 21% (1992-ben nem egészen 12% volt), és 2022-re 25,6%-ra fog emelkedni az előrejelzések szerint. Mivel a dolgozó népesség átlagéletkora tovább emelkedik, egyre fontosabbá válik a munkaadó

szervezetek számára, hogy megismerjék azokat a tényezőket, amelyek hozzájárulnak az egészséges és hatékony munkavégzés kialakításához az idősebb korosztály esetében.

Az egyik fontos tényező a változó motivációk, valamint a munkán belüli és kívüli életükben betöltött szerepek közötti kapcsolat. A cikk a munka–család konfliktus tanulmányozásával keres választ az idősebb dolgozók vezető munkamotivációinak alakulására. Először áttekinti az ilyen konfliktusok vizsgálatával foglalkozó legfrissebb szakirodalmat. Másodsorban olyan elméleteket (társadalmi-érzelmi szelekciós elmélet; válogatás, optimalizálás és kompenzáció; érzelemszabályozás) ismertetnek a szerzők, amelyek segítenek megérteni az életre, munkára, társadalomra ható vágyak összefüggését a munkahelyi és a családi szerepek fontosságával a későbbi életszakaszokban. Végül a tanulmány megvizsgálja, hogy az idősebb dolgozók említett konfliktusaira és munkahelyi motivációjára vonatkozó empirikus vizsgálatoknak milyen gyakorlati következményei lehetnek a munkáltatókra nézve, akik egészséges munkahelyi környezetet szeretnének teremteni idősebb alkalmazottaik számára.

A szerzők az alábbi témaköröket javasolják további vizsgálódásokhoz.

- *A korra vonatkozó különféle értelmezések.* A legtöbb munka–család konfliktussal kapcsolatos kutatás a kort kronológiai értelemben, az életpálya egy időbeli állomásaként használja, de más megközelítések is léteznek, mint például a munkáltatói, a teljesítményalapú, és a pszichoszociális kor fogalma. A munkáltatói kort jellemzően a foglalkoztatásban, a munkáltatóknál eltöltött idő, a karrier helyzete, illetve a munkáltatói szervezeteken belül az életkorhoz kapcsolódó normák segítségével határozzák meg. A teljesítményalapú kor fogalma azt jelenti, hogy az egyén teljesítménye hogyan változott életpályája során, és általában a kognitív képesség, az egészségi mutatók, illetve a munkatelési teljesítmény alapján mérik. A pszichoszociális (vagyis érzékelt) kor arra utal, hogy milyennek látszik, hogyan cselekszik és milyennek érzi magát az idős munkavállaló. Az öregedéssel és a munka–család konfliktussal kapcsolatos kutatások többsége ezeket az egyéb definíciókat figyelmen kívül hagyja, holott ezek alapján magyarázatot lehetne kapni az egyéni meg tapasztalt munka–család konfliktusokra, az egyén vélekedésére a munka és család fontosságának

viszonyáról, valamint a munkáltatói beavatkozások típusaira, amelyekkel mérsékelni lehet a konfliktusokat.

- *Nemzeti sajátosságok és munkahelyi motivációk.* További kutatásoknak kellene vizsgálni, hogy az egyre erősödő globalizáció körülményei között a nemzeti kulturális hatások hogyan hatnak a munkahelyi motivációra és a munka-család konfliktusra. Így például a kollektivista kultúrák értéke az önzetlenség, valamint a csoportérdek előbbre helyezése az egyéniek helyett. Ebből következhet, hogy a társadalmi motívumok és a másokkal való jó együttműködés a legfontosabb alkotóelemek lehetnek a munka világában is a teljes életpálya során.
- *Nyugdíjba menetel és munkahelyi motivációk.* A kötelező nyugdíjazási életkor országonként különbözik, például a legalacsonyabb, 58 év Indiában, és a legmagasabb, 65 év Ausztráliában. Egyes országokban van kötelező nyugdíjazási kor, míg másokban ilyen nincs. Valószínűsíthető, hogy az életkor és a munkahelyi motiváltság közötti tipikus összefüggéseket árnyalni lehet a nyugdíjazás idejével. Ezek a különbségek befolyásolhatják az egyén munkával kapcsolatos motivációit (például kompenzáció), mint ahogy az életpályán a hátralévő idő érzékelését (például jövőbeli kilátások) is.
- *Életkor és a munkahely-család közötti kapcsolódás.* Újabb kutatásoknak kellene vizsgálnia az öregedéssel összefüggésben a munkahely és a család közötti viszonyokat. A tanulmány arra fókuszál, hogy az életkor és a munkahelyi motívumok hogyan viszonyulnak a munkahely és család közötti negatív kapcsolatokhoz, bár egyes empirikus kutatások szerint pozitív aspektusok is vannak.

Bár többféle vonatkozást vizsgáltak a szerzők a munka és család közötti konfliktusok természetéről, további vizsgálatok szükségesek arról, hogy ezek az előzmények és következmények milyen formában és mértékben befolyásolják az idősebb dolgozókat.

TÁRGYSZAVAK: szociálgerontológia, életkor, munkahely, család, nyugdíjba vonulás, munka-család konfliktus, társadalomtudományi kutatás, Nyugat-Európa, Amerikai Egyesült Államok

TÓTH JÁNOS MÁRK

64/2016

A fiatal felnőttek családi helyzete és lakhatási körülményei Európában

Katrin Schwanitz – Clara H. Mulder: Living arrangements of young adults in Europe *Comparative Population Studies*, 2015. 4. sz. 367–398. p.

URL: <http://www.comparativepopulationstudies.de/index.php/CPoS/article/view/158/215>

<http://www.comparativepopulationstudies.de/index.php/CPoS/article/view/158/216>

DOI: 10.12765/CPoS-2015-15-en

A tanulmány egyszerre vizsgálja a fiatal európai felnőttek család- és lakáshelyzetét, valamint e két tényező országok szerinti különbözőségét és időbeli változását is. A kutatás célja a családok szerkezetével, felépítésével kapcsolatos ismeretek bővítése, illetve a fiatalok lakáskörülményeinek részletesebb megismerése.

Az európai tendenciákat tekintve jelentős eltérések figyelhetők meg az egyes országok és régiók között. Míg Nyugat- és Észak-Európára a kisebb háztartások jellemzőek a nukleáris családtípus gyakorisága miatt, addig Dél-Európában a nagycsaládos (akár több generáció együttélése) háztartás számít általánosnak. Közép- és Kelet-Európára szintén ez utóbbi típus a jellemző, több más jellegzetesség mellett is (például a fiatalok később hagyják el a szülői házat stb.). A tanulmány kiemeli, hogy az említett folyamatok kialakulásában és rögzülésében számos külső, azaz családon kívüli tényező is szerepet játszott. Ezek közé tartoznak az egyes országokra jellemző intézményi-politikai különbségek, például a szociális háló működtetése vagy a jóléti juttatások rendszere is. Az európai országok fiataljai közötti eltérést a kultúrák különbözősége is árnyalja.

A kutatók szerint fontos szerepet játszik még a „második demográfiai átmenetnek” (Second Demographic Transition) nevezett folyamat is, kiegészülve a XX–XXI. századi modernizációval, globalizációval és ezek hatásaival. Ez utóbbiak közül kiemelendő a több országban is megnövekedett munkanélküliségi ráta, vagy a szintén növekvő munkaerő-piaci verseny is. Párosulva a tanulási időszak kitolódásával, ezek a tényezők komoly szerepet játszhatnak az új családtípusok egyre gyakoribbá válásában. A szerzők a téma sokrétősége miatt nem térhettek ki ezen aspektusokra, de felhív-

ták a kérdés kutatóinak figyelmét megkerülhetetlenségükre.

A tanulmány alapvetően két kérdésre keresi a választ. Egyrészt, hogy mekkora különbségek figyelhetők meg a fiatal európai felnőttek lakhatási és családi körülményeiben, másrészt, hogyan változtak ezek a körülmények 1980 és 2000 között. A kutatáshoz használt adatok az Integrated Public Use Microdata Series International (IPUMSI) adatbázisából származnak, amely nyilvános hozzáférést biztosít több mint nyolcvan ország népszámlálási adataihoz. A szerzők az 1980-as, 1990-es és 2000-es censusok adatait használták fel nyolc európai országra¹ vonatkozóan. A vizsgálatban résztvevő államokat az adatok hozzáférhetősége és a főbb európai régiók összehasonlíthatósága alapján választották ki. Habár fiatal felnőttekről van szó, a szerzők hangsúlyozzák, hogy ennek a fogalomnak nincs egyértelmű meghatározása a demográfiai szakirodalomban, mivel nehéz pontosan megállapítani a felnőttkorbaérés végeinek időpontját. A teljes mintában, amelyet felhasználáltak 6 119 500, 18–34 év közötti nő és férfi adatai szerepeltek.

Az összesített adatokat táblázatokba rendezték, így a kutatás eredményei könnyebben használhatók. Ezek alapján megállapítható, hogy mind a családtípusokat, mind a lakáskörülményeket tekintve jelentős eltérések mutatkoznak az európai régiók között. Így például a férfiak sokkal korábban hagyják el a szülői házat Nyugat- és Észak-Európában, mint dél-európai társaik. A párkapcsolatban lévők jelentős része együtt élt a vizsgált időszakban, ez a megállapítás a mintában szereplő államok mindegyikére igaz. Azonban a párkapcsolatokat tekintve már kiugró különbségek jelentkeznek. Míg a 25 éves finn férfiak 48%-a élt kapcsolatban, addig hasonló korú olasz társaiknak csupán 8%-a. A párkapcsolatok milyenségét illetően is megfigyelhetőek eltérések. Észak- és Nyugat-Európában gyakran élnek a fiatalok élettársi vagy életközösségi kapcsolatban, míg Dél-Európára egyértelműen a házasság jellemző. Közép- és Kelet-Európára jellemző továbbá a korai gyerekvállalás is.

A kutatás eredményeit a szerzők nem csak összességükben próbálták értelmezni, hanem több kategóriára bontva is. Ennek megfelelően a tanulmány külön említést tesz az országok szerinti különbségekről, a trendek időbeli változásairól, a kor-

osztályokra² valamint a nemekre vonatkozó, országspecifikus eltérésekről is.

A szerzők eredményeiket a korábbi kutatások sorába tudták illeszteni, és megállapították, hogy jelentős regionális különbségek léteznek, amelyet akár Észak/Nyugat – Dél/Kelet megosztottságnak is nevezhetünk. Azonban e kategorizálás nem állja meg minden esetben a helyét, éppen ezért további vizsgálatokat és megfigyeléseket tartanak szükségesnek az európai fiatalok család- és lakáshelyzetét befolyásoló tényezők feltárása, megértése, illetve az egyes országokra vonatkozó – kulturális, vallási, társadalmi-gazdasági és politikai – jellegzetességek meghatározására.

TÁRGYSZAVAK: fiatal felnőttek, családtípus, háztartás, lakáskörülmények, nemzetközi összehasonlítás, regionális különbségek, demográfiai átmenet, Európa

HORVÁTH BALÁZS

65/2016

Vallás és termékenység Nyugat-Európa egyes országaiban: a születési évjáratok trendjei Nagy-Britanniában, Franciaországban és Hollandiában

Nitzan Peri-Rotem: Religion and fertility in Western Europe: trends across cohorts in Britain, France and the Netherlands

European Journal of Population, 2016. 1. sz. 1–35. p.

URL: http://www.repository.cam.ac.uk/bitstream/handle/1810/253099/Peri-Rotem-2016-European_Journal_of_Population-VoR.pdf?sequence=4&isAllowed=y

DOI: 10.1007/s10680-015-9371-z

Az elmúlt évtizedekben a legtöbb fejlett országban jelentős változások mentek végbe a termékenységet és a családmintákat illetően is. Ezek közül a legmeghatározóbbak közé tartozik az első házasság, valamint a gyermekvállalási időszak kitolódása, amelyek magukkal vonták a termékenységi rátában bekövetkezett éles csökkenést.

A társadalmi változások mögött nem csak az adott ország és a lakosság gazdasági helyzete áll, hanem az egyházak háttérbe szorulásának, az értékek individualizáció felé történő eltolódásának is szerepe van. A témával foglalkozó tanulmányok

¹ Ausztria, Franciaország, Görögország, Magyarország, Írország, Portugália, Románia, Svájc.

² A szerzők négy alcsoportra bontották a fiatal felnőtteket: 18–19, 20–24, 25–29 és 30–34 évesek.

rámutattak arra, hogy a vallás – bár szerepe egyre csökken – még mindig komoly hatással van a termékenységre.

A vallás e téren betöltött szerepe felett gyakran átsiklanak a demográfiával foglalkozó cikkek. Jelen tanulmányban azonban a szerző bemutatja a vallás és a gyermekvállalás közti kapcsolatot Nagy-Britannia, Franciaország és Hollandia esetében. A kutatáshoz többek között a Generációk és Társadalmi Nemek Program (*Generations and Gender Programme*), illetve a brit háztartásstatisztikai panelvizsgálat (*British Household Panel Survey*) adatait használta fel. A tanulmány egyrészt a vallás szerinti teljes termékenységet, az első gyermek születésének időpontját és a következő gyermek születéséig eltelt időt is vizsgálja. A szerző leszögezi, hogy habár a vallási kötődések egyre lazábbak, ennek ellenére fontos szerepet játszanak a termékenységi minták és az egyes családmodellek kialakításában és változásában. Kiemeli továbbá, hogy a termékenység és a vallás–vallásosság közti kapcsolat országonként különböző. Míg Franciaországban és Hollandiában a vallás szerinti termékenységi különbségek nőnek, addig Nagy-Britanniában csökkennek.

A tanulmány figyelembe veszi az egyre növekvő létszámú bevándorló csoportokat is. Nagyobb részük az iszlám vallás gyakorlója, így a vizsgált országokban folyamatosan nő a nem keresztény lakosság száma. A muszlimok sokkal vallásosabbak, és a nők termékenységi rátája is magasabb az európaiakénál. Ez a későbbiekben akár komoly konfliktusokhoz is vezethet a társadalmon belül, jelenleg azonban mindhárom országban 10% alatt van a muszlim lakosság aránya.

A tanulmány egyik fő célpontjaként a szerző megvizsgálja az egyes keresztény felekezetekhez köthető termékenységi trendeket, valamint kitér a vallástalan népeesség növekedésének kérdésére is. A valláshoz való kötődés két fő dimenzióját (konkrét kapcsolat egy felekezettel, a vallás gyakorlása) vizsgálva mutatja be a vallásosság hatását az egyén önmeghatározására. A szerző szerint a gyerekkori vallásos tapasztalatok és életérzés jelentős hatással vannak az egyének későbbi életére és döntéseire is.

A vizsgálat eredményei alapján elmondható, hogy mind az aktív, mind a névleges vallási kötődéshez magasabb termékenységi ráta társul. A fiatal korcsoportú nők vallásosság szerinti növekvő termékenységi különbségeit csak részben támasztották alá

a kutatás során begyűjtött adatok. Mindazonáltal, a gyermektelen nők aránya a vallástalanok között nőtt a leginkább, miközben általánosan csökkent az arányuk a vallásgyakorlók között.

A szerző a tanulmány végén kiemeli, hogy a témában további kutatásokra van szükség, különösen országspecifikus tényezők figyelembevételével. Ebben a tekintetben a vallás szerinti termékenységi különbségek tartósságának lehetséges okaira hívja fel a figyelmet Franciaország és Hollandia esetében. Emellett azt a kérdést is fontosnak tartja, hogy az egyes európai országokban az egyházak mennyire töltenek be jelentős szerepet a társadalom életében, milyen hatást fejtenek ki, és ezen keresztül hogyan befolyásolják a termékenységi jellemzők alakulását.

TÁRGYSZAVAK: vallás, termékenység, első szülés, szekularizáció, survey statisztika, Nyugat-Európa

HORVÁTH BALÁZS

66/2016

A pápai buzdítás az amerikai katolikusokéhoz hasonló nyitottságot mutat a nem hagyományos családok iránt

Gregory A. Smith – David Masci: Pope's proclamation, like views of U.S. Catholics, indicates openness to nontraditional families
PewResearchCenter, 2016. április 8.

URL: <http://www.pewresearch.org/fact-tank/2016/04/08/popes-proclamation-like-views-of-u-s-catholics-indicates-openness-to-nontraditional-families/>

Ferenc pápa a cikk megjelenésének napján bocsátotta ki 256 oldalas proklamációját, arra buzdítva a katolikus klérust, hogy legyen elfogadóbb az egyház által nem hagyományosnak minősített családi kapcsolatok iránt, ideértve az elváltakat és újrászóadókat, az egynemű párokat, valamint a szerelmi kapcsolatban házasságkötés nélkül együtt élő férfiakat és nőket. Bár az *Amoris Laetitia*, azaz *A szeretet öröme* címet viselő dokumentum elsősorban óhajokat fogalmaz meg (valójában nem sugall változtatást egyetlen egyházi szabályon sem), szóhasználata és hangneme mégis nagyban megegyezik sok amerikai katolikus véleményével, amelyet a Pew Kutatóközpont által készített felmérésben olvashatunk.

A Pew Research Center 2015 júniusában végzett kutatása a katolikusok családi étellel kapcsolatos

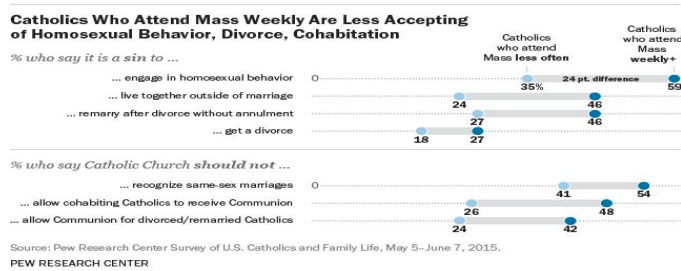
nézeteiről megállapította, hogy az amerikai katolikusok az egyházat elfogadóbbnak szeretnék látni a különböző nem hagyományos kapcsolatokban élő emberekkel szemben. Így például a katolikusok mindössze 35%-a gondolja bűnnek, ha valaki az előző házasságának érvénytelenítése nélkül válik el és köt újra házasságot. Hasonló arányban utasítják el a házasság nélküli élettársi kapcsolatot is. Kisebbségben vannak (44%) az egynemű párokat elutasító katolikusok is, és csupán 17%-uk gondolja véteknak a fogamzásgátlók használatát.

Az adatok szerint sok katolikus hisz abban, hogy az egyháznak a közeljövőben alapvetően meg kell változtatnia magatartását a családokkal kapcsolatos ügyekben. Ezt igazolja, hogy több mint háromnegyedük szerint az egyháznak engedélyeznie kellene a katolikusok számára a születésszabályozás alkalmazását, és nagy részük számol is azzal, hogy az erre vonatkozó egyházi tiltást a következő évtizedekben fel is fogják oldani. Ugyancsak a megkérdezettek több mint 60%-a gondolja, hogy az egyháznak rövidesen feloldozást kellene adnia az élettársi kapcsolatban élő, illetve az előző házasság érvénytelenítése nélkül új házasságot kötött katolikusoknak. Kevesebben gondolják, hogy az egyház a közeli jövőben áldását adná a homoszexuális és leszbikus párok házasságára.

A katolikusok e kérdésekre adott válaszai tükrözik, hogy maguk is átéltek a mai családi helyzetek komplexitását. Negyedük megélt már egy válást, ideértve 9% újránházasodott személyt is. A teljes népességben belül az elváltak és újránházasodottak aránya 31 és 13%. Az amerikai katolikusok 44%-a nyilatkozott úgy, hogy élete valamely szakaszában élt élettársi kapcsolatban, és közülük 9% jelenleg is így él. A teljes népességben belül ez 51, illetve 12%.

A felmérés azt is kimutatta, hogy a rendszeresen (legalább heti egy alkalommal) misét látogató katolikusok véleménye és élettörténete különbözik a ritkábban templomba járókétól. A rendszeresen templomba járók között például alacsonyabb az elváltak és a valaha élettársi kapcsolatban élők aránya, mint a ritkábban templomlátogatók esetében. Ezen túlmenően az inkább templomba járók határozottabban támogatják az egyháznak a homoszexuális magatartás és a házasság nélküli együttélést bűnösnek hirdető álláspontját, és nem tartanak helyesnek, ha az egyház feloldozást adna az elvált és újránházasodott, illetve az élettársi kapcsolatot fenntartó katolikusoknak. Ugyanakkor még közöt-

tük is jelentős azoknak az aránya, akik változást várnak egyházuktól ezekben a kérdésekben.

A heti rendszerességgel templomba járó katolikusok kevésbé viszonyulnak elfogadóan a homoszexualitást, válást és együttélést érintő kérdésekhez

A szeretet öröme az utóbbi két évben Ferenc pápa által összehívott két szinódus során végzett munka eredménye, amikor az egyház a modern családi élet kérdéseivel kapcsolatos megfelelő válaszokat kereste. Bár jelenleg nem tudni, hogy lesz-e egyáltalán mindennek gyakorlati következménye a közeljövőben, amennyiben Ferenc pápa vagy követője a proklamáció sugallatait komoly szabályokká kíváná átalakítani, biztos számíthat az amerikai katolikusok jelentős mértékű támogatására.

TÁRGYSZAVAK: katolikusok, katolicizmus, házasság, válás, élettársi kapcsolat, fogamzásgátlás, vallás és társadalom, vallási vezetők, pápai proklamáció, Pew Research Center, Amerikai Egyesült Államok

RÓZSA GÁBOR

67/2016

Ki használja az online társkereső oldalakat Franciaországban? Kik találnak ilyen módon társat?

Marie Bergstör: Who uses online dating sites in France? Who finds their partner this way?

Population & Societies, 2016. 530. sz. 1–4. p.

URL: https://www.ined.fr/fichier/s_rubrique/25008/population.societies.530.website.dating.en.pdf

Az internetes társkereső oldalakat Franciaországban egy 2014-ben tartott szavazás alapján a felnőttek egyharmada használja. A szerző tanulmányában arra igyekszik rámutatni, hogy a kép azért némileg árnyaltabb. A cikkben részletes leírást olvashatunk arról, hogy a franciák közül kik és hogyan használják ezeket az oldalakat.

Napjainkig a társkereső honlapok nem igazán voltak elérhetőek Franciaországban. A házasságközvetítés és a házassági hirdetések már a XIX. szá-

zadtól léteztek ugyan, de a népszerűségük és elérhetőségük meglehetősen korlátozott volt. Az 1980-as évek derekán a 21–44 éves korosztálynak kevesebb, mint 2%-a használta ezt a szolgáltatást. Mára viszont úgy tűnik, hogy ezek az online oldalak nagy áttörést értek el.

A társkereső felületek elsőként az Egyesült Államokban jelentek meg az 1990-es években, számuk napjainkig folyamatosan növekszik. Franciaországban jelenleg több száz társkereső oldal érhető el az interneten. Egy 2006-ban elvégzett kutatás szerint – annak ellenére, hogy a francia háztartások csupán 42%-a rendelkezett internet-hozzáféréssel – a válaszadók 10%-a járt már ilyen oldalon, és ez a látogatottság folyamatosan növekszik. 2013-ban 26–65 év közöttiek 14%-a kattintott efféle honlapra, és becslés alapján elmondható, hogy a 18–65 évesek esetében ez az arány 16–18% körül mozog. Ez nem mutat ugyan drámai növekedést, de az bizonyos, hogy a népszerűségük sokkal nagyobb Franciaországban, mint bármelyik más országban. Példának okáért az Egyesült Államokban a 18 év feletti lakosság esetében ez a szám csupán 9%.

Az internet elterjedésével párhuzamosan a felhasználók összetétele is változott. 2006-ban még kétszer annyi felsőfokú végzettséggel rendelkező látogatója volt ezen oldalnak, mint fizikai munkás (13%, illetve 6%). Hét évvel később ez a szakadék jelentősen csökkent (16% és 13%). A földrajzi határok is kiszélesedtek. Korábban a városi lakosság alkotta a felhasználói réteg tetemes részét, különösen a párizsiak, napjainkra már az egész országra kiterjed a lefedettségük. Azonban az összkép – ahogyan azt a bevezetőben is jelzi a szerző – kissé összetettebb. Igaz ugyan, hogy a társkereső oldalak látogatóinak száma megnőtt, és a földrajzi határok is kitolódtak, de a felhasználói csoportok különböző szempontok szerint szegmentáltak, például kor, vallás, lakhely, szociális háttér stb. szerint.

A nemek között is eltérőek a felhasználási szokások. Általánosságban elmondható, hogy a harminc évnél fiatalabbak között a legnépszerűbbek az ilyen oldalak, ez egyrészt betudható természetesen annak, hogy ez a generáció a digitális korban szocializálódott, másrészt – és inkább innen gyökerezethető minden – ebben a korcsoportban a legnagyobb az egyedülállóak száma, különösen a férfiak között. Ezt mutatja a regisztráltak száma is, ugyanis a 26–30 év közötti férfiak 36%-a, míg a

nőknek csupán 23%-a iratkozott fel ilyen oldalra. A nemek aránya a kor előre haladtával kiegyenlítődik, majd a 46 év felettiekénél már a nők irányába billen, hisz idősebb korban több nő él egyedül, mint férfi.

A használat módjában is különbségek mutatkoznak a nemek között. Általánosságban elmondható, hogy a férfiak nagyobb hajlandóságot mutatnak arra, hogy fizessenek a regisztrációért, mint a nők. A férfiak csaknem fele (45%), míg a nőknek csupán 18%-a tett így.

Annak ellenére, hogy a társkereső oldalak népszerűsége töretlen, a felhasználók száma ugrásszerűen nő, és a földrajzi határok gyakorlatilag eltűntek, a tartós párkapcsolatok kialakulásában mégis kevés szerepet játszanak. 2005 és 2013 között a párkapcsolatba lépőknek kevesebb, mint 9%-a találta meg ily módon a társát. A társkereső oldalak az 50. helyre szorultak azon a listán, ahol összegyűjtötték, hogy ki hol talált párta. Előkelőbb helyen végzett például a munkahely, egy parti a barátokkal, egy közösségi hely, vagy akár valakinek az otthona. A közhiedelemmel ellentétben a partner megtalálásának nem az online felületek a legfőbb csatornái. Kivételt képeznek ez alól az azonos nemű párok, 2005 és 2013 között a megkérdezettek egyharmada találta meg azonos nemű társát az internet segítségével.

Összegzésként elmondható, hogy – bár az online társkereső oldalak felébresztik az emberek kíváncsiságát, és egyre szélesebb körben elterjednek, a párkapcsolatra vágyók a társkeresésnek inkább valamilyen hagyományosabb módját választják.

TÁRGYSZAVAK: társkeresés, internet, nemek szerinti különbség, Franciaország

KÁLMÁN RITA

Társadalom

68/2016

Miért lényegesek a képességek? A felnőttek kompetenciafelmérésének további eredményei

Andreas Schleicher: Why skills matter. Further results from the survey on adult skills Presentation, OECD, 2016. 59 slide

URL: <http://www.oecd.org/skills/piaac/aboutpiaac.htm>